

A szülészet születése. Kiállítás

The births of obstetrics. Exhibition

Scheffer Krisztina kurátor, főmúzeológus

MNM Semmelweis Orvostörténeti Múzeum

schefferkrisztina@semmelweis.museum.hu

Initially submitted Sept.25, 2019; accepted for publication Oct. 28, 2019

Abstract

The Semmelweis Museum and Library presents the successful exhibition from the scenario of the history of birth and birth process in Hungary from the 18th to the early 20th century. In the collection it could see the laws, the education of the midwife, later the gynecologist, the school books, the tools (mirror, scissors, inhalation bascet, etc.) It is possible to inform about the research of Semmelweis, and of his successor, Vilmos Tauffer, can be provided.

Kulcsszavak: szülés története, bábák, orvosok, oktatás, törvények

Keywords: history of birth, midwife, medicine, education, laws

A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár e kiállítása 2018. június-2019. márciusig tartott nyitva. ismertetésben szigorúan követjük a kiállítás forgatókönyvét és képanyagát, hogy azok, akik nem tudták megtekinteni azok is megfelelő információt kapjanak e témáról.

1. első vitrin

Törvények a bábaképzés szolgálatában

Első alkalommal a 17. században fogalmazódott meg az a gondolat, hogy az állam fejlődése összefügg az alattvalóinak életminőségével és egészségével. A felvilágosodás modernizációs törekvéseinek szellemében a 18. századra a „közjó” megteremtése az uralkodó feladatává vált, ami többek között az egészségügy átfogó reformjaiban nyilvánult meg.

Mária Terézia (1717-1780) majd később fia, II. József (1741-1790) rendeletei teremtették meg azt a törvényi környezetet és intézményi hálózatot, amelyek a 19. századig meghatározták az egészségügy működését a Monarchiában. A rendeletek kidolgozása, beleértve az orvosi oktatás reformját is, Mária Terézia udvari orvosa *Gerard van Swieten* (1700-1772) nevéhez fűződik.

Az uralkodónő első intézkedései a szülés körüli magas halandóság csökkentését tűzték ki célul. A csecsemőhalandóság okát a bábák tudatlanságával magyarázták, így ennek felszámolására törekedtek. A bábaügy rendezésére vonatkozó legkorábbi javaslat *Torkos János Justus (1699-1770)* tollából származik, aki az 1745-ben megjelent *Taxa Pharmaceutica Posoniensis* című munkájában összegezte a bábák foglalkozására vonatkozó utasításait és szabályozta munkálkodásuk feltételeit. Ezt erősítette meg a hosszas előkészítést követően, végül 1770-ben kiadott *Generale Normativum in Re Sanitatis* rendelet, amely tartalmazta az egészségügy megszervezéséhez szükséges jogszabályokat és rendelkezett az egészségügyben dolgozók végzettségéről. A bábák működését is engedélyhez kötötte, amelyet kizárólag a hatósági orvos előtt vizsgázott bábák kaphattak meg. A törvény alapján a vármegyék és a városok kötelesek voltak az orvos mellett fizetett, vizsgázott bábát is alkalmazni. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a bábának a tisztiorvos előtt kellett tudásáról számot adnia és a működési engedélyét évente meg kellett újítania. A vizsgakötelezettség feltételezte, hogy a bábáknak oktatásban kellett részt venniük, akár egyetemi szinten, akár a megyei főorvos által szervezett tanfolyamokon. A kötelező oktatás bevezetését követően a bábák képzettsége hármasszintű tagozódást mutatott:

A hierarchia csúcsán álló csoportot az egyetemi tanfolyamot végzett, *okleveles bábák* alkották, a szigorú felvételi követelmények és az öt hónapig tartó képzés nehézségei miatt számuk igen csekély volt.

Lényegesen többen voltak a *cédulás bábák*, akik a vármegyei tisztiorvos, vagy az okleveles bába által szervezett néhány napos tanfolyamon sajátították el a gyakorlati ismereteket.

A képzésben részesült bábák száma országos viszonylatban rendkívül alacsony volt, ezért a legtöbb helyen, leginkább a falvakban, ún. *parasztbábák* működtek: elméleti tudásuk csekély volt, csupán tapasztalati ismereteikre hagyatkoztak. Tevékenységüket a hatóság nem engedélyezte, de a képzett szülésznők hiánya miatt szemet hunyt működésük felett.

A Mária Terézia által megkezdett egészségügyi reformokat és a vonatkozó szabályok rendezését fia, II. József tovább folytatta: minden megyei orvos kötelességévé tette, hogy a fennhatósága alatt működő egészségügyi személyzet, így a bábák munkavégzését is figyelemmel kell kísérnie, arról évente jelentést kell készítenie. Ezek a beszámolók később a további intézkedések alapjául szolgáltak.

A rendeletekben megmutatkozó törekvések arra irányultak, hogy a „képzetlen”, tudásukat hagyományos, tapasztalati úton szerző nőket eltiltsák a tevékenységüktől és helyüket a képzett bábák vegyék át. Ezt azonban a gyakorlatban még hosszú évtizedekig nem sikerült megvalósítani.

A hatósági engedéllyel működő, okleveles bábák elsősorban a fizetőképes keresletet nyújtó városokban, vagy azokhoz közel telepedtek le, a távolabbi falvak, mezővárosok bábaellátottsága megoldatlan maradt. Ezzel magyarázható, hogy a bábaügy és a bábaoktatás kérdése továbbra is folyamatosan napirenden volt. Újabb átfogó rendezésre azonban 1876-ig, a közegészségügyi törvény megjelenéséig várni kellett. (XIV. *Törvénycikk a közegészségügy rendezéséről*). A törvényben alapvetően nem tértek el a korábban kialakult

rendtől, mindössze annyi változást rögzítettek, hogy minden 1500-nál nagyobb lakosú település részére előírták okleveles bába alkalmazását. A korábbi rendelkezéseknek és az említett törvénynek is köszönhető, hogy a 19. század végére kiépült a bábaképző intézetek hálózata, egyre több lett az okleveles bába, ami lehetővé tette a parasztbábák működésének visszaszorítását.

Ablakvitrin

1. Torkos Justus János, Taxa Psoniensis, Pozsony, 1745
2. Mansfeld (Mannsfeld), Johann Ernst (1739-1796), Geraard Freiherr van Swieten, (1700-1772) másolat
3. 1876. évi XIV. törvénycikk. a közegészségügy rendezéséről
4. Albrecht, Bernhard (?-1822): Das Allgemeine Krankenhaus in Wien 1800 k. másolat
5. Család fehér fém
6. Terhesség fapion
7. Lipót főherceg születése
8. Brno- születés, bronz
9. Spanyok trónörökös születése
10. Mária Terézia veresége és győzelme, ezüstözött

10264/1789. sz. helytartótanácsi rendelet

Mivel helyben bejelentésre került, hogy azokat a gyermekeket, amelyek bármilyen életjel nélkül jönnek a világra, a szülők még azelőtt eltemetik, hogy megbizonyosodnak élettelenességükről, ezért megbíztuk az országos főorvost, hogy specifikusan állapítsa meg azokat a jeleket és a módszereket, amelyek segítségével a világra jött gyermeknél megállapítható a ténylegesen beállt halál, vagy az ilyen gyermekeket érzéketlen állapotukból még életre lehet kelteni, ezek után e rendelethez csatolt mellékletben e vármegyével is közölve lesznek azért, hogy kiváltképp a közönség, de a bábák is, és ez utóbbiak a vármegyei főorvosok segítségével megtanulják.

Eszterházy Károly egri püspök javaslata a 10264/1789-es Helytartótanácsi rendelethez kapcsolódóan
Küldve 1789. március 8-án Láttá: Veza Gábor (országos főorvos)

A főtisztelendő egri püspök úr által készített javaslat annál is inkább érdemes arra, hogy jobban megfontolás alá vétessen, mivel lényege az emberi élet megőrzése: legalázatosabb véleményem szerint az összes vármegye főorvosát újfent meg kellene bízni, hogy figyelmeztessék az alájuk tartozó szüléseket és különösen a bábákat arra, hogy minden újszülöttnél, ahol a szokásos mozdulatok révén nem lesznek észlelhetők azonnal ezen gyermekek életjelei, minden megfelelő és mesterségük által előírt módszert alkalmazniuk kell, mielőtt ezeket a gyermekeket halottként eltemetni engedik. Túl sok példánk van arra, hogy az ebből a társadalmi csoportból származó gyerekek a nehéz, lassú szülés, a gyenge anya és más gyakran előforduló esetek miatt szinte holtan jönnek a világra, ámde a megfelelő módszerek révén, amelyeket minden szüléssel és bábával megismertetnek, életben tarthatók.

A mindennapos, gyakran előforduló eseteknél a bábákat a következőképpen oktattam ki: ezeket az újszülötteket lágyan megdörzsöltem, egy kicsit megkopogtattam a hátukat, és lágyan megnyomattam a mellkasukat, majd meleg kendőbe tettem őket, egyeseknél a bábával néhányszor a szájon keresztül az általában magával hordott csövön keresztül levegőt fúvattam a tüdőbe.

Elrendelem egy enyhe, kevés fűszerrel elkészített borfürdőt, és sokat életben tartottam a szalmiákszesz révén, ezt a bábák magukkal hordják, és olyan esetekben, ha enyhén a gyermek orrához tartják, nagy szolgálatot tesz. Ugyancsak nagyon hasznos a sós beöntés, a fent leírt és még más különféle utasításokkal sok újszülöttet sikeresen tartottam életben, ahol teljesen lemondtak róluk, és ezeket a módszereket minden vármegyei főorvosnak a rájuk bízott és nekik alárendelt vármegyei egészségügyi személyzet számára oktatásként a legjobban javasolnám.

Ha minden alkalmazott kísérlet eredménytelen lenne, akkor csak 24 órányi haladék után lehet eltemetni egy ilyen gyermeket, és ha eme módszerek elsajátítására a vármegyei főorvos a szüléseket és a bábákat szorgalmasan buzdítja és rábírja, akkor az előforduló eseteknél hatékony segédeszköz lesz a kezükben, és ezeket a bajokat, mégpedig a még félig életben lévő gyermekek eltemetésének problémáját a legbiztosabban lehet megelőzni. Eszterházy Károly egri püspök egri javaslatára.

Ajtó melletti falon szöveg

A bábaképzés színterei és tankönyvei

A baba oktatás első színhelye a Pázmány Péter által alapított nagyszombati egyetem, ami 1770-ben orvoscarral bővült és ahol bécsi mintára már bábatanfolyamokat is szerveztek. A tanítás színvonala jelentősen emelkedett az egyetem Pestre költöztetését követően (1783), mivel itt az elméleti oktatás mellett a gyakorlati képzés is lehetővé vált.

A kolozsvári Orvos-Sebész Tanintézetben 1775-től indítottak szülészfolyamokat, ahová elsősorban Erdély területéről érkeztek a hallgatók. Harmadikként 1809-ben Nagyszebenben csatlakozott az oklevelet nyújtó bábaképző intézetek sorához. A nagyváradi és a pozsonyi bábaképző intézet 1870-es években nyitotta meg kapuit, így már öt intézmény nyújtott okleveles képzést.

Az egyetemi szintű oktatás tanfolyamának díja, a családtól és a lakóhelytől való hónapokra történő elszakadás, a felvételi követelmények szigorú feltételei – írástudó, 20-40 év közötti, erkölcsös, józan életű, lehetőleg németül is tudó nőket vettek fel- emiatt viszonylag kevesen jelentkeztek a képzésre.

A legelterjedtebb oktatási formát a cédulás bábák részére szervezett, néhány napos kurzusok jelentették, amit a megyei főorvosok tartottak. A tanfolyam vizsgával zárult, a bábák engedélyt és a működéshez néhány alapvető felszerelési eszközt kaptak.

Az egyetemi szülészeti kurzusok oktatási nyelve kezdetben a német, majd nemzetiségi nyelveken: magyarul és szlovákul is tartottak tanfolyamokat. Az 5 hónapig tartó képzés alatt a hallgatók megismerték a női nemi szervek anatómiáját, a terhesség alatt végbemenő változásokat, valamint a magzat fejlődésének állomásait. Megtanulták a természetes és a rendellenes szülések során alkalmazandó fogásokat, megismerkedtek a szülés során használatos eszközökkel - bár ezeket a gyakorlati munkájuk során nem alkalmazhatták. Felkészítették őket az igazságügyi, törvényszéki szemle során szükséges teendők és vizsgálatok elvégzésére. Az oktatás kitért a kismamákkal való helyes viselkedésre, és a csecsemőápolás kérdéskörére is. A tanfolyamot kórházi gyakorlat zárta. A szülészeti képzésen a sebész-szülészorvosokat és a bábákat 1813-ig együtt oktatták, a kórházi gyakorlaton is közösen vettek részt.

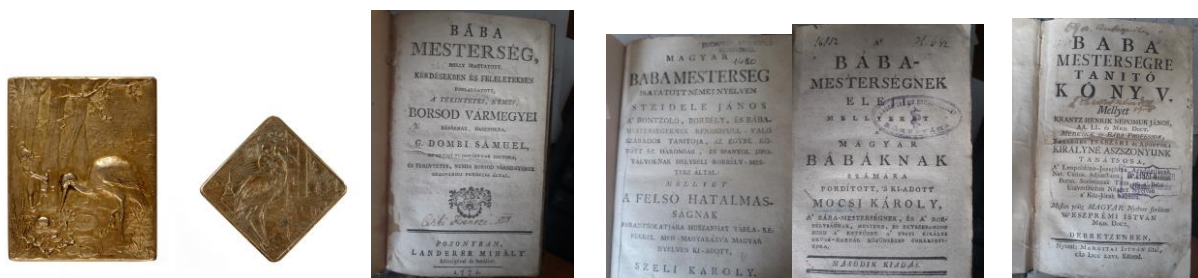
A bábaoktatás sikeréhez, a tanfolyamok anyagának elsajátításához szükségessé vált az anyanyelvi oktatókönyvek elkészítése is: az első magyar nyelvű fordított bábataankönyvet *Weszprémi István* 1766-ban adta ki, *Bába Mesterségre Tanító könyv* címmel, magyarázó ábrákkal ellátva.

Másodikként 1772-ben jelent meg *Dombi Sámuel Bába Mesterség* című munkája. Ez volt az első olyan önálló tankönyv, amely kérdés-felelet formájában íródott, és kimondottan a vizsgáztatás

Az első tankönyveket hamarosan több is követte: leginkább a megyei tiszti főorvosok által írott oktatási segédanyag szolgálta a bábaképzést és emelte annak színvonalát.

Fekvő vitrin

1. Pápai Páriz Ferentz: Pax Corporis, Kolozsvár, 1774
2. Foest Alfréd, 1896 ezüst
3. Springer Karl 1898. ezüst
4. Weszprémi István: Bábamesterségre tanító könyv, Debrecen 1779
5. G. Dombi Sámuel: Bábamesterség mely íratott kérdésekben és válaszokban Pozsony, 1772
6. Steidele János: Magyar bábamesterség fordította: Szeli Károly Bécs, 1777
7. Mocsi Károly: Bábamesterségnek eleji Pest, 1785
8. Egyetemi klinika Kolozsvár 20. század eleje

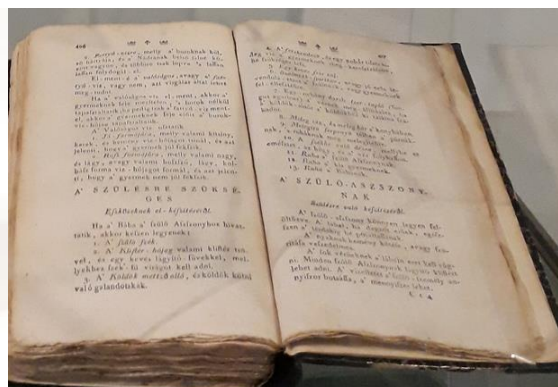
Szoborfülke körül

Stilizált rajz bábakönyvből, benne magzati szívdobogás mp3 lejátszón

Szoborfülke melletti álló vitrin

1. Bábatáska tartozékokkal Szabó Imréné bába hagyatéka, 20. sz eleje
2. Rácz Sámuel: A borbélyi tanításoknak második darabja 1794

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>
Scheffer Krisztina főmuzeológus

Két ajtó között posztamensen

Szülöszék Magyarország, 18. század vége.

Felette a falon:

Bábaoklevél Gottwald Teréz részére Budapest, 1879 – másolat

Grünfeld Teréz- portré

Bejárattal szemben, két ajtó között fekvő vitrinben

Részlet feljegyzése: A várandósság 9 naptári hónapig és 7 napig, vagy 280 napig, vagy 40 hétig tart. Az első hónapban a petesejt galambtojás nagyságú, és a magzat benne 1 centiméter hosszú, tulajdonképpen hangya nagyságú.

A 2. hónapban a magzat körülbelül 2 centiméter hosszú, a fejen felismerhetők a szemek, a törzsön pedig a végtagok, de még a kezujjak és a lábujjak nélkül.

A 3. hónapban a fejen már felismerhetők a szemek, a száj, az orr, és már sokkal inkább hasonlít az emberre, kialakul a köldökszínór, és sokkal hosszabb, mint a magzat.

A 4. hónapban már megállapítható (megkülönböztethető) a magzat neme, a fiúknál már összezárul a herezacskó.

Az 5. hónapban, tehát a várandósság közepén megjelenik a bőrön a szőrzet és a magzatmáz, bőséges a magzatvíz

6. hónapban a magzatpihe sokkal dúsabb lesz.

A 7. hónapban a magzatpihe és a magzatmáz dús, a testrészek kerekesebbek és zsírosabbak

Ha a magzat a 8. hónapban világra jön, megfelelő gondozás mellett életben lehet tartani.

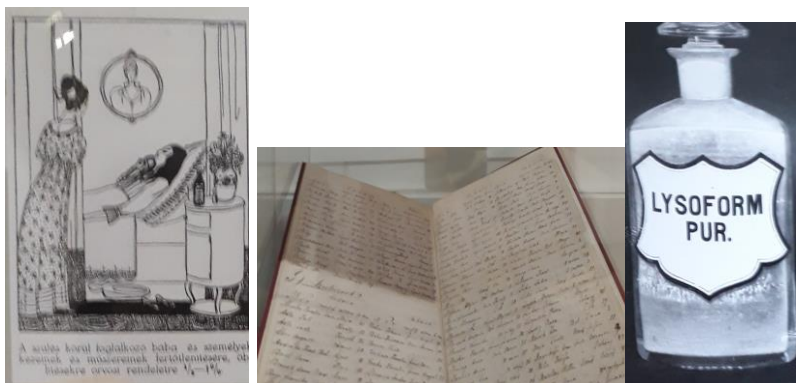
A 9. hónapban a haj hosszabb lesz és beszíneződik, a magzatpihe kevesebb lesz.

A 10. hónapban a magzat kifejlődik, hossza 48 cm.

1. Gottwald Teréz bába feljegyzései Budapest, 19. század vége
2. Zsoldos János: Asszony orvos Győr, 1802
3. Köldökcsepész Németország, 19. század
4. Ambró János: Szülészeti tankönyv szülész nők számára. Pozsony, 1874
5. Bábanévjegy magyarország, 19. század vége – 20. század eleje

Igazgatói szoba mellett álló vitrin

1. Pest város tiszti főorvosa 1863-1869 évi sebészeti és egészségügyi jelentéséből
2. Bábakalauz 1914
3. Patikaedény Magyarország, 19. század
4. Lysorofm hirdetés másolat (Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum)

Falfülke

1. Függő bölcső Erdély, 1890-es évek
2. Keresztelő ruhák Magyarország, 20. század eleje
3. Störck Antal: Orvosi tanítás Buda, 1778, reprint
4. Családi boldogság Schuler Eduárd (1825-1899) Wischelrink, E után. acélmetszet
5. Etetőcsésze Bánffyhunyard, 19. század vége
6. Szopókás üveg Magyarország, 18. század
7. Pólyakötöző Magyarország, 20. század eleje
8. Kis bábakönyv Budapest, 1902

A terem közepén posztamensen bölcső, fölötté belógatott vitrinben pólyahuzat

Belső terem 1. ablak előtti vitrin

A szüléshez kapcsolódó szokások

Az asszony áldott vagy másállapota a közösségekben természetes jelenségnek számított, ezért a várandós nem várható el különleges bánásmódot, nem vonhatta ki magát a mindennapi rendből. Először általában a baba szüroe ebben az időszakban családunként is igen eltérő volt. Különösen az első gyermek érkezésekor egyenlően a terhesség témát jellemezte, és a baba érkezését megfogadta. A várandós nők hátsófal nyújtástól való féltése a 18. század első felétől kötelezték a bábákat, hogy megelőzzék az esetleges magzathalálokat és csecsemőgyilkosságokat. A gyakorlat azonban felülírta a rendelkezéseket: A felügyelők szerint szomorú és tragikus esetek következtek a 20. század közepéig előfordultak.

Ha a baba tudomást szerzett a terhességről, tanácsokkal látta el a várandós asszonyt. Rosszulléte ellen gyógynövények főzetét alkalmazták, esetleg alkoholt ittak a másállapoton lévő nővel. A terhesség alatt az anya imákkal, buzgólkodásokkal, különböző fogadalmi tárgyak felajánlásával lért a felbővült háttérrel a jóindulatú a szülés és gyermekéje idejére. A bábának meg kellett felelnie az adott közösség elvárásainak, ismeret kellett a szüléssel kapcsolatos szokásokkal és hiedelmekkel, amelyek betartása számára is kötelező volt. Ezzel meggyőződhet, hogy tevékenysége számos olyan rituáléval és eljárással bővült, amelyeket a bábákonyvek nem írtak elő: a terhesség végén rendszeresen masszírozta a

Customs and practices related to childbirth

Up until the 20th century pregnancy was considered a natural condition, and pregnant women could not expect special treatment or hope to be excused from the activities of daily life. Accordingly, the role of the midwife varied significantly among families. Women, especially during their first pregnancy, tried to take the midwife's advice and notify them of their condition. Official registration of pregnant women by the midwives became compulsory from the first half of the 18th century in order to prevent women from hiding or possibly aborting their pregnancy. However, according to historical sources, this registration drive was not completely successful even during the last quarter of the 19th century. Once the midwife learnt about a pregnancy she provided the expectant mother with advice and various remedies. Morning sickness was treated with infusions of various herbs and in some cases with alcohol. These varied oral remedies became so widespread that a number of decrees were issued to prohibit their use. However, midwives could not just ignore the expectations of their community and were thus forced to use certain methods, not entirely in line with legislation of that time. These expectations included, among others, that the midwife provide regular massage to the expectant woman at the end of the pregnancy to facilitate easy delivery. Another task of midwives was to ensure the goodwill of higher powers (God and saints). During pregnancy the expectant mother used prayer, fasting, pilgrimage to sacred

várandós és a szokások betartásával az égnek áldását biztosította a születendő gyermek számára.

Az egyház és a hivatalos orvoslás ellenente a szüléssel kapcsolatos különböző „bábónak” eljárásokat, de az ártalmatlannak ítélt, ilyen jellegű hiedelmek felett szembe fordult. Az áldott állapotban lévő asszony a környező szülés és az egészséges áldott reményben szent Annahoz és szűz Máriához fohászkodott, szentek relikviát viselte, vagy alkalmazta. Egészen a 20. század közepéig találunk rá adatokat, hogy nehéz szülés esetén az asszony fejére ruháznak egy darabot (dortu) madár, a seprőlécet szent szöveget, rászállított helyezett a szülés nő hátsó, vagy szentelt vízzel törölték a vádját. A szülés megindulása után szentek gyertyát gyújtottak, hogy a család számára oly fontos eseménytől távol tartsák a gonosz erőket.

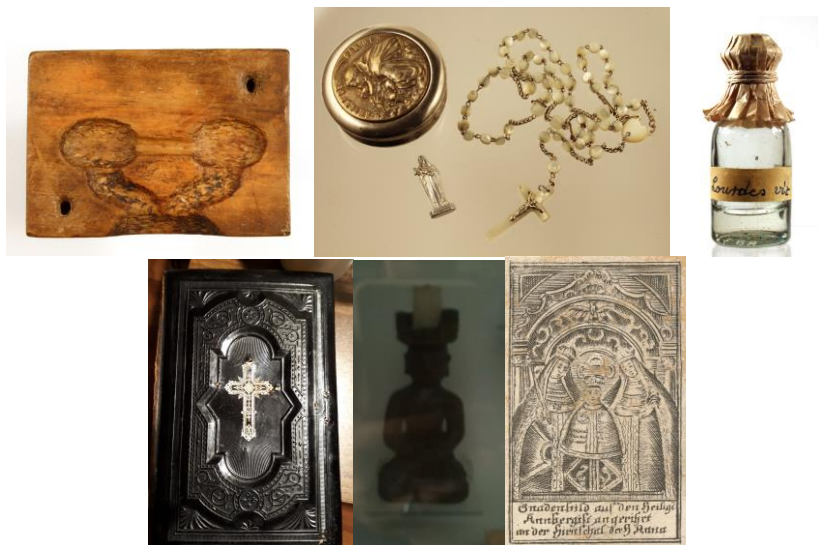
Mária Terézia (1717-1780) királynő 1731-ben tette kötelezővé a bábák számára az életképtelen gyermekek megkezelését, felekezeti hovatartozásra való tekintet nélkül. A szülésgyakorlatok kivételével a 20. század közepéig tartozott a bábák feladatát közt, ezért a gyengének ítélt újszülött a baba azzal megkezelte. A vallási előírások szerint a keresztelést követően a gyermek nem kerülhetett megsemmisítésre, hanem a szülés után a szülés után a bábákörzetnek, hiszen nélküle csak a temető árkába, szertartás nélkül helyezhették földbe a halott csecsemőt.

places, and waxen or silver votive offerings to ask for the goodwill of higher powers for the time of delivery and confinement. Once labour commenced it was the midwife's responsibility to perform the appropriate rites.

They lit consecrated candles during labour and in hopes of easy delivery turned to the relics of saints such as the cloth of Saint Margaret of Antioch available for renting from the Poor Clares in Rozsnyó (modern day Bratislava, Slovakia) and passed from hand to hand starting in the 17th century, and they prayed to Saint Anna and Saint Mary. Up until the beginning of the 20th century physicians indulgently overlooked such harmless practices wearing the husbands clothing or placing sacred texts or the essay on the woman in labour or wiping her skin with holy water. These practices were called upon especially in case of difficult labour.

If the child was born alive but was unlikely to live, it was the task of the midwife to perform the baptism if a priest was not available. This so-called midwife administered baptism originated in the catholic belief that there is no salvation for unbaptised children. In 1731 Empress Maria Theresa made it compulsory for midwives to baptise newborns who were unwell, even in non-Catholic families. Even though other denominations protested the requirement for performing baptism in exigent circumstances was strongly enforced until the 20th century.

1. Nő alakú gyertyatartó Magyarország a 20. század eleje
2. Szt. Margit vezeklőve. A pozsonyi Klarisszáknál őrzött eredeti másolata Magyarország, 20. század eleje
3. Gross Gerard de (1670 k.) és Necker, Johann Friedrich (+1695) „Sacer Zodiacus Festa Iulii”
4. Offer és öntőminta Magyarország, 18. század
5. Kígyókő Magyarország, 20. század eleje
6. Imakönyv Magyarország, 20. század eleje
7. Szentképek 19. sz. vége

Falon háttérben

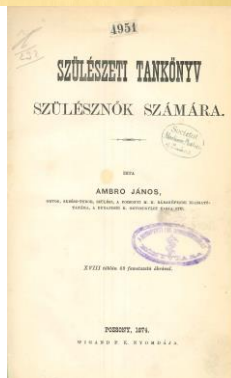
A hét mennyei zár imádsága

Nazaretji Jézus zsidók királya! Te vagy mindenek királya: Krisztus! Légy oltalmam ellenségeim ellen, légy erősségem lefektemkor, vezérem keltemkor, életeddel, keserves kinszenvedéssel és véreddel őrizd meg mindennemű kísértettől, minden gonosztól, ördögtől, égiháborútól, tűz és háborútól Feltámadt Üdvözítőm! Szent János! Ki az Úr Jézus Krisztust megkeresztelted a Jordán vizében! Légy oltalmam, hogy meggyőzhessem a gonosz lélek incselkedéseit az Atya, Fiú és Szentlélek által. Amen. Oh szentséges Úr Jézus Krisztus! Emlékezzél meg emberiségedre midőn a Szentlélek ereje által a Boldogságos Szűz Máriától születél. Oh Jézus! Szent véredet békességes tűréssel érettünk bűnös fiaid és leányaidért kiontottad. Oh Jézus! Kinszenvedésed és kereszthalálod által a mennyek kapuit nekünk megnyitottad. Oh Jézus! Ki szegénységedet és üldöztetésedet 33 esztendeig békességesen viselted bűneinkért. Oh édes Jézusom! Elnézem Máriától, édesanyádtóli keserves búcsúzásodat. Oh édes Jézusom! Megemlékezem alázatos imádságodról az Olajfák hegyén, midőn szent arcod vért verejtékezett. Oh édes Jézusom! Elgondolom, midőn megfogattattál, megkötöztettél, egyik békességes tűréssel érettünk bűnös fiaid és leányaidért kiontottad. Oh Jézus! Kinszenvedésed és kereszthalálod által a mennyek kapuit nekünk megnyitottad. Oh Jézus! Ki szegénységedet és üldöztetésedet 33 esztendeig békességesen viselted bűneinkért. Oh édes Jézusom! Elnézem Máriától, édesanyádtóli keserves búcsúzásodat Oh édes Jézusom! Megemlékezem alázatos imádságodról az Olajfák hegyén, midőn szent arcod vért verejtékezett. Oh édes Jézusom! Elgondolom, midőn megfogattattál, megkötöztettél, egyik bírótól a másikhoz hurcoltattál, megostoroztattál, úgy, hogy szent véred egész testeden lefolyt; azután töviskoronával megkoronáztattál. Oh édes Jézusom! Elgondolom, midőn a nehéz keresztet vállaidra adták, hogy azt

a Kálvária hegyére vigyed, hol félmeztelenül a szent keresztre feszítettél, három óráig azon függél, hét hathatós szót mondottál és ezek után ez árnyékvilágból kimúltál. Én édes Megváltóm! Szent kinszenvedésed és halálod és hét szavad által az én Lelkemet és testemet örökre Neked ajánlom.

A Boldogságos Szűz Anyának álma Szomorú lett szívem, szegény lelkem és testem ellankadt, amiatt, hogy Téged szerelmes Jézusom a kegyetlen zsidók megfogtak, megkötöztek, Jeruzsálem városában utcáról utcára, Annáshoz, Kaifáshoz és Pilátushoz megkötözve hurcoltak, Pilátusnál meztelenül oszlophoz kötöztek, kegyetlenül megostoroztak, tövisekkel megkoronáztak, kezédbe nádat adtak, mint zsidók királyát csúfoltak; szent testedet véresre verté kereszthalálra ítélték; szent vállaidra a nehéz keresztfát adták s a városból a Kálvária hegyére vitették; hogy szent testedet a keresztfára szegezték, epével s ecettel itattak, szent oldaladat átlukasztották, hogy abból a vér és víz kicsurgott, hogy ezek után kezeimből kivettek és koporsóba tettek. --- Ezek után a mi Urunk, Jézus Krisztus a Boldogságos Szűz Máriának ezeket felelé: „Kedves, szerelmes Anyám, igaz álmod láttál!” Mert ki ezen álmról gondolkodik, azt magával hordozza, vagy házában tartja, megszabadul minden gonosztól, s bármire kérend engem, vagy Téged, mindenben meghallgattatik, semmi fogyatkozás házában nem lesz, hirtelen halállal, szent gyónás és áldozás nélkül meg nem hal; én és Te szerelmes Anyám! Készen leszünk lelkét halála óráján Mennyszágba vinni, hogy örvendezzen az angyalokkal és megdicsőült szentekkel mindörökkön örökké. Amen.

1. Hüvelyöblítő, 19. század
2. Szentelt víz víztartó üveg Lurdes-i vízzel Magyarország, 20. század eleje
3. Szelence Szent Antal ábrázolással, rózsfüzérrel és Sz. Teréz szobrocskával Magyarország, 20. század eleje
4. Csecsemő, galvanizált fém
5. Ambó János: Irány eszmék, bábintézetek szervezésénél, Pest, 1871
6. Terhes nőt ábrázoló tanbaba Nürnberg, Stefan Zick (1639-1715)
7. Női kismedencei szervek papímasé 19. század

2. ablak előtti vitrin

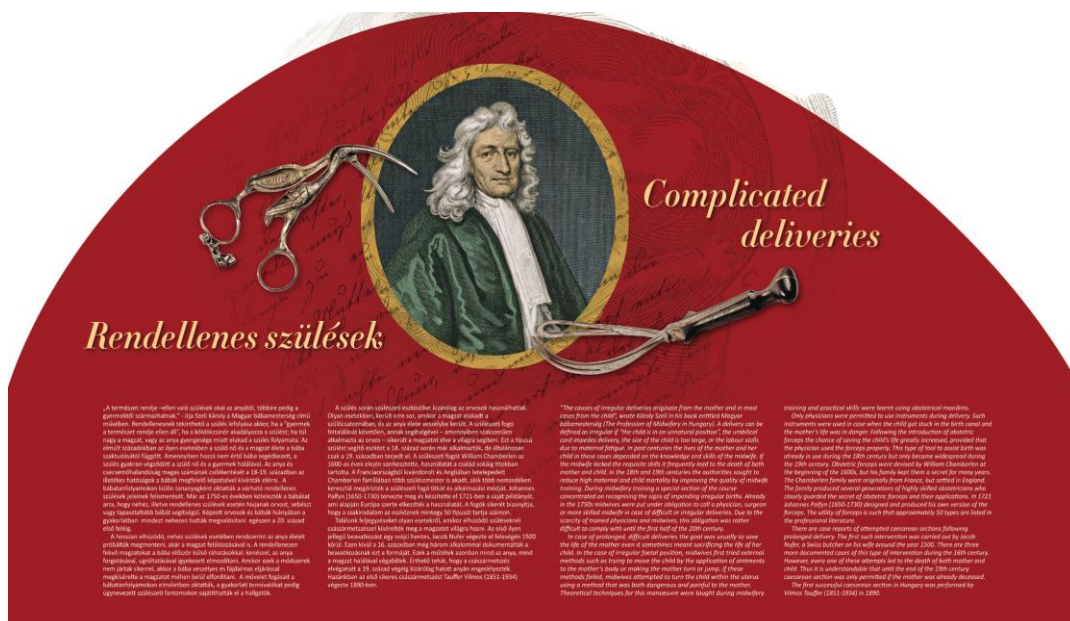
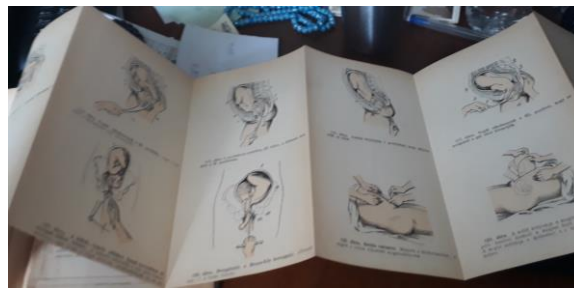
Rendellenes szülések

„A természet rendje szülések okai az anyától, többire pedig a gyermektől származhatnak.” - írja Szeli Károly a Magyar bábamesterség című művében. Rendellenesnek tekinthető a szülés lefolyása akkor, ha a „gyermek a természet rendje ellen áll”, ha a köldökzsinór akadályozza a szülést; ha túl nagy a magzat, vagy az anya gyengesége miatt elakad a szülés folyamata. Az elmúlt századokban az ilyen esetekben a szülő nő és a magzat élete a bába szaktudásától függött. Amennyiben hozzá nem értő bába segédkezett, a szülés gyakran végződött a szülő nő és a gyermek halálával. Az anya és csecsemőhalandóság magas számának csökkentését a 18-19. században az illetékes hatóságok a bábák megfelelő képzésével kívánták elérni. A bábatanfolyamokon külön tananyagként oktatták a várható rendellenes szülések jeleinek felismerését. Már az 1750-es években kötelezték a bábákat arra, hogy nehéz, illetve rendellenes szülések esetén hívjanak orvost, sebészt vagy tapasztaltabb bábát segítségül. Képzett orvosok és bábák hiányában a gyakorlatban mindezt nehezen tudták megvalósítani egészen a 20. század első feléig. A hosszan elhúzódó nehéz szülések esetében rendszerint az anya életét próbálták megmenteni, akár a magzat feláldozásával is. A rendellenesen fekvő magzatokat a bába először külső ráhatásokkal: kenéssel, az anya forgatásával, ugráltatásával igyekezett elmozdítani. Amikor ezek a módszerek nem jártak sikerrel, akkor a bába veszélyes és fájdalmas eljárással megkísérelte a magzatot méhen belül elfordítani. A művelet fogásait a bábatanfolyamokon elméletben oktatták, a gyakorlati tennivalókat pedig úgynevezett szülészeti fantomokon sajátíthatják el a tanulók.

A szülés során szülészeti eszközöket kizárólag az orvosok használhattak. Olyan esetekben, került erre sor, amikor a magzat elakadt a szülőcsatornában, és az anya élete veszélybe került. A szülészeti fogó feltalálását követően, annak segítségével – amennyiben szakszerűen alkalmazta az orvos – sikerült a magzatot élve a világra segíteni. Ezt a típusú szülést segítő eszközt a 18. század során már alkalmazták, de általánosan csak a 19. században terjedt el. A szülészeti fogót William Chamberlen az 1600-as évek elején szerkesztette, használatát a család sokáig titokban tartotta. A Franciaországból kivándorolt és Angliában letelepedett Chamberlen családban több szülésmester is akadt, akik több nemzedéken keresztül megőrizték a szülészeti fogó titkát és alkalmazási módját. Johannes Palfyn (1650-1730) tervezte meg és készítette el 1721-ben a saját példányát, ami alapján Európa szerte elkezdtek a használatát. A fogók sikerét bizonyítja, hogy a szakirodalom az eszköznek mintegy 50 típusát tartja számon.

Találunk feljegyzéseket olyan esetekről, amikor elhúzódó szüléseknél császármetszéssel kísérelték meg a magzatot világra hozni. Az első ilyen jellegű beavatkozást egy svájci hentes, Jacob Nufer végezte el feleségén 1500 körül. Ezen kívül a 16. században még három alkalommal dokumentálták a beavatkozásnak ezt a formáját. Ezek a műtétek azonban mind az anya, mind a magzat halálával végződtek. Érthető tehát, hogy a császármetszés elvégzését a 19. század végéig kizárólag halott anyán engedélyezték. Hazánkban az első sikeres császármetszést Tauffer Vilmos (1851-1934) végezte 1890-ben

1. Orsó Magyarország, 1900 körül Auvard-féle hüvelytükör Magyarország, 19. sz. második fele
2. Küret-kanalak, Magyarország, 19. sz. második fele
3. Méhszájtágító készlet Magyarország, 20. század első fele
4. Kettős hüvelylapoc Magyarország, 20. sz.
5. Dr. Schaeffer Oszkár: A szülés tanának és a Műtevő szülészetnek alapvonalai Budapest, 1897
6. Szülészeti fogó Magyarország, 19. sz. vége
7. Medizin und Chirurgie – orvosi műszer katalógus Svájc, 1892

1. Hüvelylapoc Magyarország, 19. sz. közepe
2. Hüvelytükör Magyarország, 19. sz. 2. fele
3. Braun-féle horog Magyarország, 19. sz. 2. fele
4. Ekrazőr Magyarország, 19. sz. vége
5. Excisió olló Ausztria, 19. század vége
6. Perforatórium Magyarország 19. sz.
7. Perforatórium (Sieboldféle) Magyarország, 19. sz. 2. fele
8. Excisió olló Ausztria, 19. század vége
9. Excisió olló Magyarország, 19. század

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>
Scheffer Krisztina főmuzeológus

Hátsó falon kinagyítva szülészoba képe 19. sz. vége-20 sz. eleje

Előtte áll posztamensen két darab nőgyógyászati vizsgálóasztal

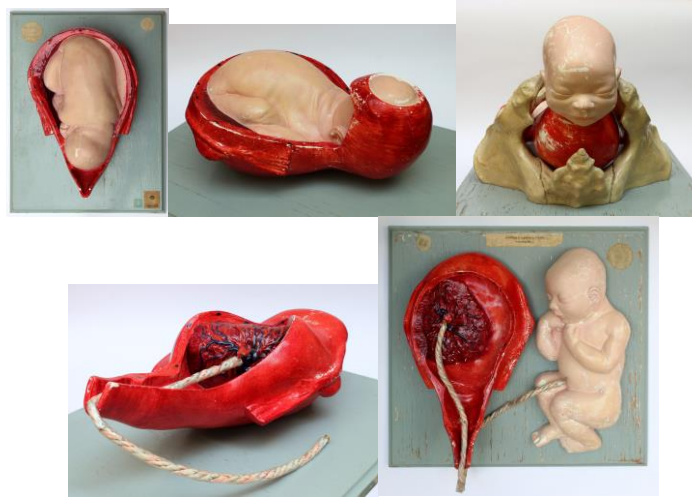

Két ablakvitrin között

Szülészeti fantom - oktatási eszköz Magyarország, 19. század vége

Terem közepén körben papírmasé anatómiai tanbabák

Belső boltív

Simmelweis Ignác és a gyermekági láz

A 19. században a szülések magas halálozási számát elsősorban a gyermekági láz néven ismert megbetegedés okozta. Különösen a nem megfelelő higiéniai viszonyokkal rendelkező, zsúfolt kórházakban szülő nőket érintette ez a fertőzés. Hasonló volt a helyzet a bécsi szülészeti klinikán is, ahol Semmelweis Ignác (1818-1865) orvosdoktori oklevelének megszerzését követően állást kapott. Ebben az időben két szülészeti osztály fogadta a nőket, az egyik az orvostanhallgatók, a másikon a bábák gyakorlati képzése folyt. A medikusok oktatásában részt vállaló osztályon a gyermekági láz okozta halálozás 1846-ban elérte a 11,4 %-ot, ami kimagaslóan magas volt a bábák osztályához viszonyítva, ahol ez az arány 2,7%-ot tett ki. Semmelweis lázasan kutatta a két klinika közötti különbség okát.

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>
Scheffer Krisztina főmuzeológus

Vizsgálódásai során arra a következtetésre jutott, hogy a boncolásokat végző orvosok és orvostanhallgatók fertőzik meg a gyermekágyasokat a kezükön maradt hullarészek által.

A felismerést követően, 1847 májusában a szülészeti osztályon a vizsgálatok előtt, kötelezővé tette a klórmész oldatában történő kézfertőtlenítést. Az eredmény azonnal megmutatkozott: a gyermekágyi lázban elhunytak száma jelentősen csökkent. Megállapításait és eredményeit Semmelweis nem publikálta, mindössze egy előadásban számolt be felismeréséről a bécsi Orvosi Társaságban, 1849 februárjában. Előadása nagy vitát kavart, állításait ellenvetéssel fogadták, nem ismerték el. Eredményeit írásban csak évekkel később 1858-ban az Orvosi Hetilap közölte magyar nyelven. Összefoglaló nagy műve 1861-ben német nyelven jelent meg *Die Aetiologie, der Begriff und die Prophylaxis des Kindbettfiebers* címmel.

Semmelweis érdeme, hogy a bakteriológia korszaka előtt bebizonyította az aszepszis hatásos voltát. Felismeréséről még évtizedekig folyt a vita, ennek következtében az eljárás nem vált általánosan elfogadottá. Az elmélet helyessége csak Luis Pasteur (1822-1895) munkássága során nyert bizonyosságot. A betegségek keletkezésének forrása, a kórokozók felfedezése, valamint Joseph Lister (1827-1912) angol sebész antiszepszis elmélete győzte meg az orvostársadalmat Semmelweis felismerésének igazáról és fontosságáról.

A 19. század közepén a szüléset és az orvostudomány egészének fejlődését is befolyásoló felfedezésről számoltak be a szaklapok: az Amerikai Egyesült Államokban 1846 októberében sikeresen alkalmazták az éterrel történő érzéstelenítést, a narkóziót. A felfedezés rövid időn belül forradalmasította a műtéti eljárásokat, hiszen ezt megelőzően az általános érzéstelenítés eljárása ismeretlen volt. A fájdalom csökkentésére korábban bódító növényi főzeteket vagy alkoholt használtak az orvosok. Magyarországon Balassa János (1814–1868) sebész már 1847-ben éteres altatásban végzett műtétet. A bódító étert, majd kloroformot James Young Simpson (1811–1870) skót orvos használta sikerrel szülési fájdalmak csillapításra.

A kloroformos altatást a szülésetben a császármetszések során alkalmazták. Az első altatásban végzett császármetszésre hazánkban 1857-ben Semmelweis vezetésével került sor. Tekintettel arra, hogy a császármetszés műtéti technikája még nem volt kidolgozott, sem az anya, sem a magzat nem élte túl a beavatkozást. Ezt követően több császármetszésre is sor került, de mivel kezdetben nem volt tisztázott a méhvarrat milyensége – sőt az sem, hogy össze kell-e varrni, a felnyitott méhet -, az anya minden esetben belehalt a műtét szövődményeibe. A császármetszéssel világra segített gyermek azonban rendszerint életben maradt, ami a kor kimagasló orvosi eredményének számított.

Boltív alatt fekvő vitrin

1. Semmelweis Ignác nyomtatott utasítványa a pesti m.k. egyetmi szülészeti kórodán tanulók és tanulónők részére a gyermekágyi láz elhárítása végett Pest, 1861. május 27.
2. Semmelweis Ignác: *Die Aetiologiae, der Begriff und die Prophylaxis des Kindbettfiebers*. Von Ignaz Philipp Semmelweis, Dr. der Medizin und Chirurgie, Magister der Geburtshilfe, o.ö. Professor der theoretischen und practischen Geburtshilfe an der kön. Ung. Universität zu Pest etc. etc. Pest, Wien und Leipzig, C. A. Hartleben's Verlags-Expedition, 1861. Semmelweis főműve a gyermekágyi láz kór- és oktanáról.
3. AbramBelskie Semmelweis emlékérem
4. Csíkszentmihályi Róbert (1940-) Semmelweis emlékérem 1974 öntvény, bronz, 45 mm
5. Hüvelytükör 19. század vége
6. Medencekörző Magyarország, 19. sz. eleje

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>

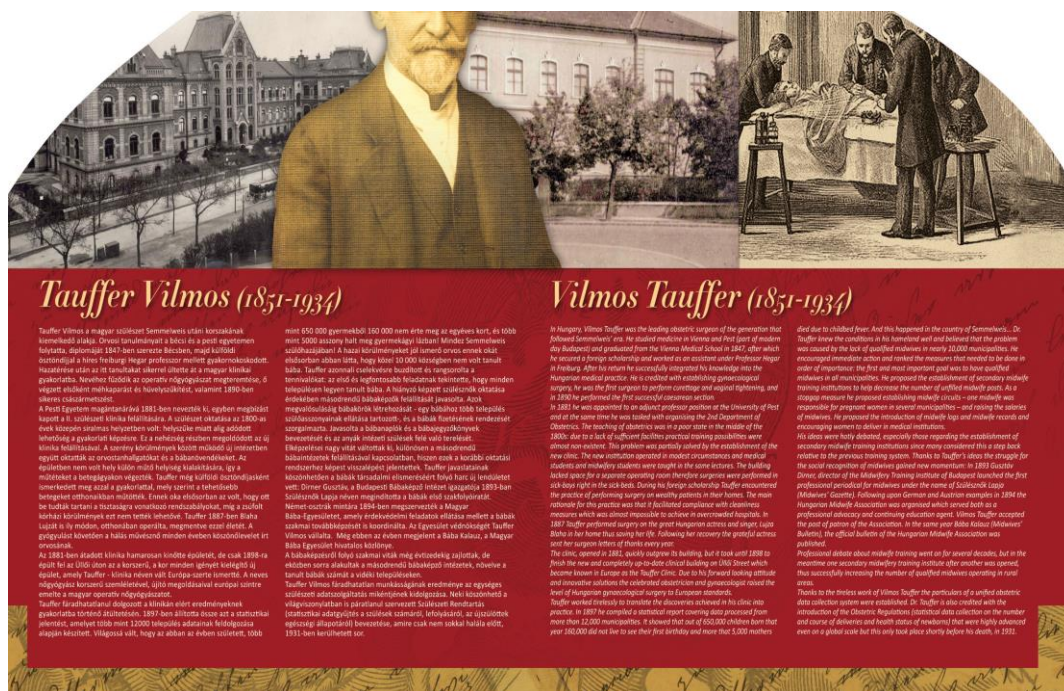
Scheffer Krisztina főmuzeológus

7. Hüvelylapoc Magyarország, 19. sz. vége
8. Hüvelytágító készlet Magyarország, 20. század első fele
9. Altatókosár Magyarország, 20.sz. eleje
10. Patikaedények Magyarország, 19. sz.sz vége

Külső boltív

Tauffer Vilmos (1851-1934)

Tauffer Vilmos a magyar szülészeti Semmelweis utáni korszakának kiemelkedő alakja. Orvosi tanulmányait a bécsi és a pesti egyetemen folytatta, diplomáját 1847-ben szerezte Bécsben, majd külföldi ösztöndíjjal a híres freiburgi Hegar professzor mellett gyakornokoskodott. Hazatérése után az itt tanultakat sikerrel ültette át a magyar klinikai gyakorlatba. Nevéhez fűződik az operatív nőgyógyászat megteremtése, ő végzett elsőként méhkaparást és hüvelyszűkítést, valamint 1890-ben sikeres császármetszést.

A Pesti Egyetem magántanárává 1881-ben nevezték ki, egyben megbízást kapott a II. szülészeti klinika felállítására. A szülészeti oktatás az 1800-as évek közepén siralmas helyzetben volt: helyszűke miatt alig adódott lehetőség a gyakorlati képzésre. Ez a nehézség részben megoldódott az új klinika felállításával. A szerény körülmények között működő új intézetben együtt oktatták az orvostanhallgatókat és a bábánövéndékeket. Az épületben nem volt hely

<http://www.kaleidoscopehistory.hu>
Scheffer Krisztina főmuzeológus

külön műtő helyiség kialakítására, így a műtéteket a betegágyakon végezték. Tauffer még külföldi ösztöndíjasként ismerkedett meg azzal a gyakorlattal, mely szerint a tehetősebb betegeket otthonaikban műtötték. Ennek oka elsősorban az volt, hogy ott be tudták tartani a tisztaságra vonatkozó rendszabályokat, míg a zsúfolt kórházi körülmények ezt nem tették lehetővé. Tauffer 1887-ben Blaha Lujzát is ily módon, otthonában operálta, megmentve ezzel életét. A gyógyulást követően a hálás művésznő minden évben köszönőlevelet írt orvosának. Az 1881-ben átadott klinika hamarosan kinőtte épületét, de csak 1898-ra épült fel az Üllői úton az a korszerű, a kor minden igényét kielégítő új épület, amely Tauffer - klinika néven vált Európa-szerte ismertté. A neves nőgyógyász korszerű szemléletével, újító megoldásaival európai szintre emelte a magyar operatív nőgyógyászatot.

Tauffer fáradhatatlanul dolgozott a klinikán elért eredményeknek gyakorlatba történő átültetésén. 1897-ben állította össze azt a statisztikai jelentést, amelyet több mint 12.000 település adatainak feldolgozása alapján készített. Világossá vált, hogy az abban az évben született, több mint 650 000 gyermekből 160 000 nem érte meg az egyéves kort, és több mint 5000 asszony halt meg gyermekágyi lázban! Mindez Semmelweis szülőházájában! A hazai körülményeket jól ismerő orvos ennek okát elsősorban abban látta, hogy közel 10 000 községben nem volt tanult bába. Tauffer azonnali cselekvésre buzdított és rangsorolta a tennivalókat: az első és legfontosabb feladatnak tekintette, hogy minden településen legyen tanult bába. A hiányzó képzett szülésznők oktatása érdekében másodrendű bábaképzők felállítását javasolta. Azok megvalósulásáig bábakörök létrehozását - egy bábához több település szülőasszonyainak ellátása tartozott-, és a bábák fizetésének rendezését szorgalmazta. Javasolta a bábanaplók és a bábajegyzőkönyvek bevezetését és az anyák intézeti szülések felé való terelést.

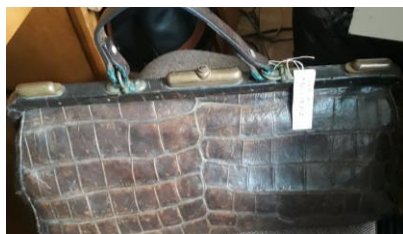
Elképzelései nagy vitát váltottak ki, különösen a másodrendű bábaintézetek felállításával kapcsolatban, hiszen ezek a korábbi oktatási rendszerhez képest visszalépést jelentettek. Tauffer javaslatának köszönhetően a bábák társadalmi elismeréséért folyó harc új lendületet vett: Dirner Gusztáv, a Budapesti Bábaképző Intézet igazgatója 1893-ban Szülésznők Lapja néven megindította a bábák első szakfolyóiratát. Német-osztrák mintára 1894-ben megszervezték a Magyar Bába-Egyesületet, amely érdekvédelmi feladatok ellátása mellett a bábák szakmai továbbképzését is koordinálta. Az Egyesület védnökségét Tauffer Vilmos vállalta. Még ebben az évben megjelent a Bába Kalauz, a Magyar Bába Egyesület hivatalos közlönye.

A bábaképzésről folyó szakmai viták még évtizedekig zajlottak, de eközben sorra alakultak a másodrendű bábaképző intézetek, növelve a tanult bábák számát a vidéki településeken.

Tauffer Vilmos fáradhatatlan munkásságának eredménye az egységes szülészeti adatszolgáltatás mikéntjének kidolgozása. Neki köszönhető a világviszonylatban is páratlanul szervezett Szülészeti Rendtartás (statisztikai adatgyűjtés a szülések számáról, lefolyásáról, az újszülöttek egészségi állapotáról) bevezetése, amire csak nem sokkal halála előtt, 1931-ben kerülhetett sor.

Boltív alatt fekvő vitrin

1. Tauffer Vilmos táskája 1875 körül
2. Blaha Lujza levelei Tauffer Vilmosnak Budapest, 1887-1918
3. Levelek Blaha Lujza koszorújából Budapest, 1900
4. Tauffer Vilmos íróeszközei Budapest, 19. század vége
5. Tauffer Vilmos tételhúzó urnája Budapest, 19. sz. vége

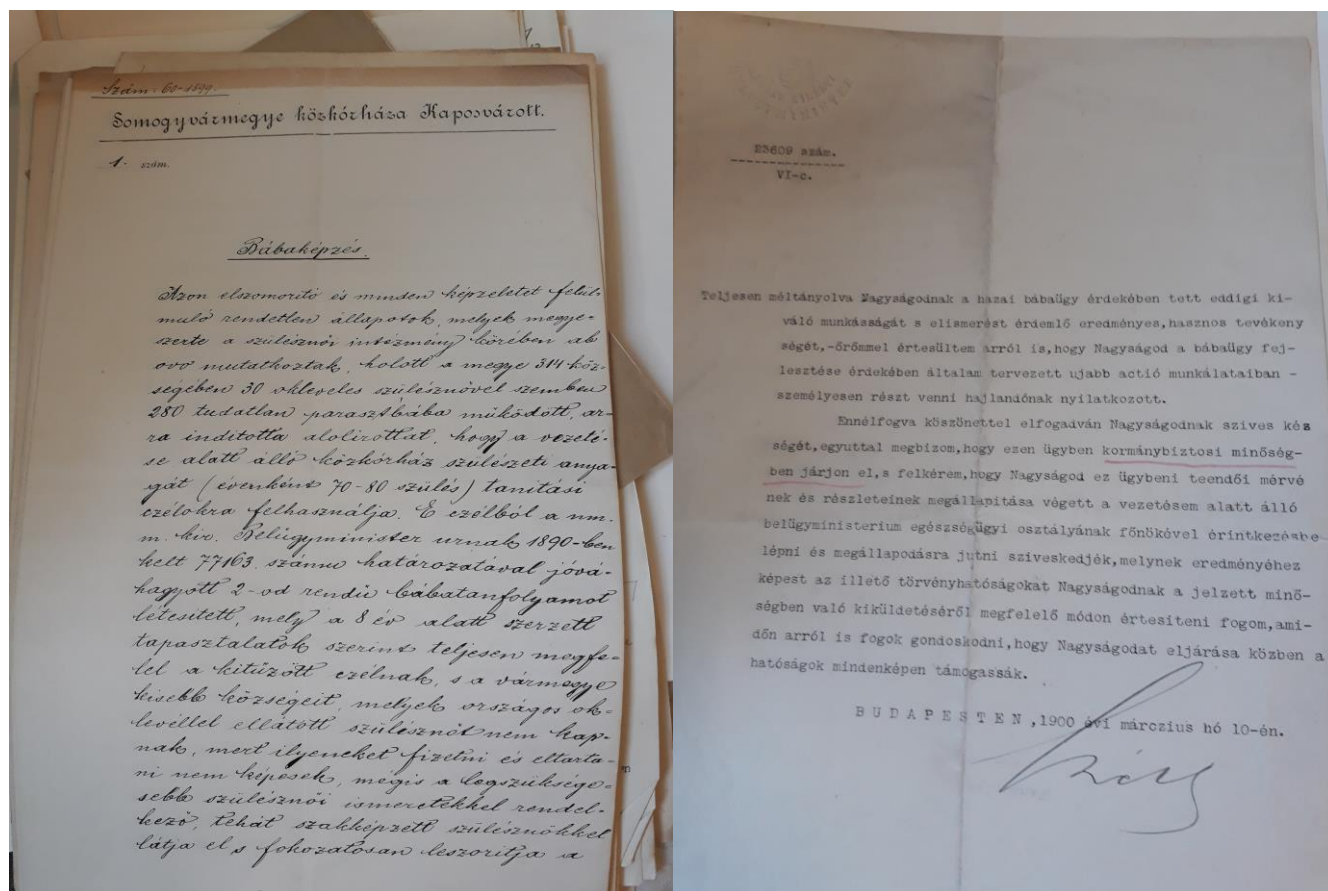
Pultvitrin feletti falon

Bábaoklevél Kovács Imréné Domonyi Eszter részére Budapest, 1888.

Bábaoklevél Szerdahelyi Józsefné Schwardtner Julianna Kolozsvár, 1832

Bábaoklevél Eberhardt Józsefné Simon Mária részére Budapest, 1900

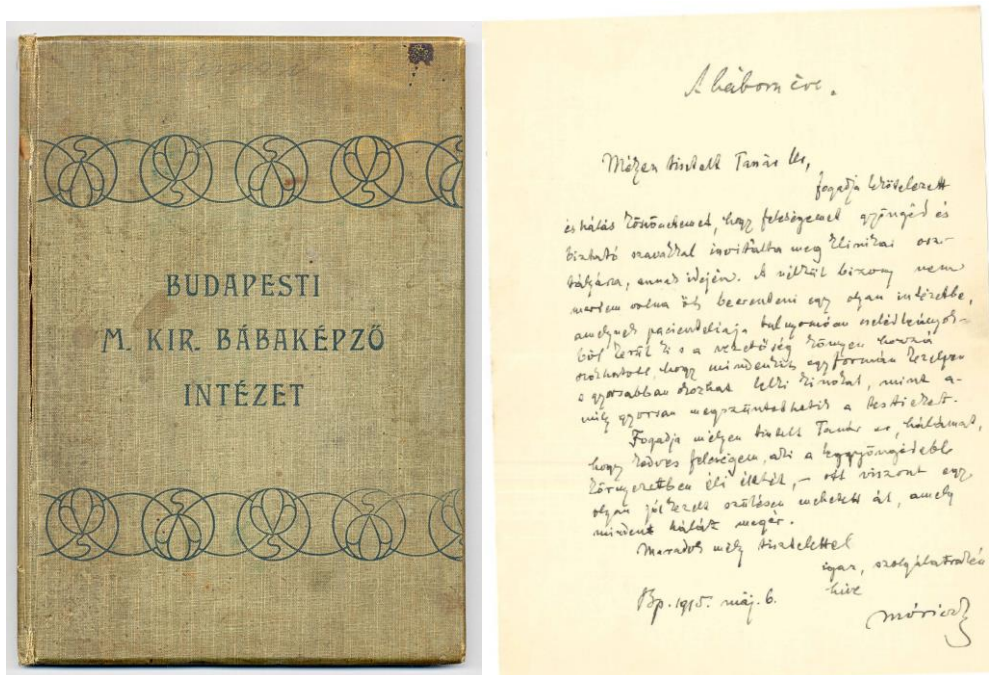

Pultvitrin

1. Fekete Sándor 1974. Anya gyermekkel
2. Miniszteri engedély bábaképző létesítéséről Budapest, 1898
3. A bábaképzés helyzete Somogy megyében Dr. Szigeti Gyula János Budapest, 1899
4. Csíkszentmihályi Róbert Magyar Nőorvos Társaság 1896-1996
5. Méhürkatéter Magyarország, 19. sz. vége
6. Méhtükör Magyarország, 19. sz. vége
7. Hüvelylapoc Magyarország, 19. sz. vége
8. Tauffer Vilmos kormánybiztosi kinevezése Budapest, 1900

1. Bábaoklevél Bokor Jenőné Simon Karolin részére Budapest, 1916
2. Móricz Zsigmond levele Tauffer Vilmosnak Budapest, 1915
3. Brno Anya gyermekével
4. Schwartz Szoptatás
5. Csúcs Ferenc Anyaméh magzattal 1990
6. Bábaképző tanfolyam jelenléti íve Budapest, 1916
7. Átvételi elismervény bábafelszerelés átvételéről Budapest, 20. század eleje
8. Csúcs Ferenc Születés 1990

Amerikai Vöröskereszt számu védőintézte. **Átvételi elismervény.** szám.

Alulírott elismerem, hogy az Amerikai Vöröskereszt tulajdonát képező... számú születési vándorlást a lent következő leltár szerint – az Amerikai Vöröskereszt tulajdonjogának kifejezett elismerése mellett – hiány nélkül kölcsön, átvettem. Egyben kötelezem magam, hogy a kölcsönkapott vándorkészletet a kölcsönadó letelte után, azaz... év... hó... napján, a leltár szerint hiány nélkül, tisztán, kimosva a fenti védőintézetbe visszaszolgáltatam.

LELTÁR.

Sorszám	Tárgy	Érték	Sorszám	Tárgy	Érték	Sorszám	Tárgy	Érték	Sorszám	Tárgy	Érték
1	3 drb nagy vászonlepedő	2	18	1 drb köldökölő		35	1 üveg ecetsavas ezüstoldat	✓		Ezekből elhasználható a:	
2	2 " haránt vászonlepedő	3	19	1 " fémkatheter		36	1 drb szembecseppentő	✓		30 grm jódtinktúra	
3	2 " törülköző (nagy)		20	3 " gummikatheter		37	250 grm vatta	✓		1 üveg szublimát-pasztilából	
4	3 " " (kicsi)		21	1 " testhőmérő		38	10 drb gaze-lap	✓		50 grm cinkkenőcsből	
5	2 " vászon női ing		22	1 " fürdőhőmérő		39	20 " steril golyós támpor (vázorozáshoz)	✓		250 " vattából	
6	2 " vászon párnahuzat		23	1 " 3-literes zománcfazék		40	1 üveg szublimát-pasztila	✓		10 " ecetsavas ezüstoldatból	
7	3 " vászon törölruga		24	1 " zománc mosdótál	✓	41	1 " kal. hyperm. pasztilla			20 drb golyóstamponból	
8	2 " köldökpólya		25	1 " " kancsó	✓	42	1 " Ergotin			10 " gaze-lapból	
9	2 " köldökszalag	✓	26	2 " " kis kerek tál	✓	43	1 " borsav			3 " szappanból	
10	1 " gummilepedő		27	1 " " ágylát	✓	44	1 doboz hintőpor			2 " köldökszalagból	
11	2 " vászon szennyeszák	✓	28	1 " " tejszopócsésze	✓	45	1 üveg 20% kalciumhidroxid			1 üveg Ergotinből	
12	1 " vászon műszertekercs		29	1 " irrigator gummicsővel	✓	46	1 üveg 20% kalciumhidroxid			1 " kal. hyperm. pasztillából	
13	1 " szappantartó		30	2 " üveg hüvelycső	✓	47	1 üveg 20% kalciumhidroxid			1 " borsavból	
14	3 " szappan		31	1 " " végbélcső	✓	48	1 üveg 20% kalciumhidroxid			1 doboz hintőporból	
15	1 " körömlő		32	1 drb homokóra		49	1 üveg 20% kalciumhidroxid				
16	1 " körömráspoly		33	30 grm jódtinktúra	✓	50	1 üveg 20% kalciumhidroxid				
17	2 " körömkéfe		34	1 tégely cinkkenőcs	✓	51	1 üveg 20% kalciumhidroxid				

szükség szerint!

Alírási hely: _____
Lakás: _____
tanak.

